

Aug-21

Hinder och möjligheter för att nå ökad naturbetesdrift

Den här texten är ett direkt svar på en förfrågan som FSF fått utifrån Jordbruksverkets regeringsuppdrag att undersöka hinder och möjligheter när det gäller incitamenten för naturbete i Sverige. Den kan dock även användas i flera sammanhang som rör fäbodrörelsens bidrag till den biologiska mångfalden och miljömålen.

Inom fäbodrörelsen använder vi begreppet *utmarks- och skogsbete*. Det motsvarar enligt vår bedömning begreppet *naturbete*.

I dag har cirka 200 lantbrukare s.k. fäbodåtagande/fäbod i bruk, den miljöersättning som administreras av Jordbruksverket. Men det är långt fler som sköter, betar eller slår markerna och har trädklädd betesmark vid sina fäboddar. Genom ekonomisk stimulans, generösare tolkning av regelsystemet och fler miljöersättningsgrunder kan än **fler naturbetesmarker/utmarker och skogsbeten återtas och betas**.

HINDER

Grundersättningen är för låg för fäbodåtagande, speciellt för de som har mjölkhantering och gör särskilda insatser för att bevara natur- och kulturvärden. Ersättningen per **djurenhet behöver också höjas**.

Fäbodåtagandet ska omfatta minst 6 ha, vilket gör att många fäbodbrukare med mindre markareal saknar incitament för att ha betesdjur vid sina fäboddar. **Minimiarealen behöver sänkas till 4 ha**.

Åtagandet är flerårigt. Yngre fäbodbrukare och nystartare bör kunna söka fäbodåtagande med nystartsbidrag för ett *första försöksår* innan de ger sig in i ett flerårigt avtal. Det skulle också underlätta generationsskiften. Dessutom bör fäbodåtagandena kunna förlängas årligen efter att den första femårsperioden gått. Anledningen är för att inte minst äldre fäbodbrukare ska våga fortsätta söka fäbod- eller miljöersättningar för sina betesmarker med rik biologisk mångfald. Alternativet är att de lägger er sin fäboddrift.

Rovdjursattacker på tamdjur gör att djurhållare undviker betesmarker i mindre bebyggda trakter, drar ner på sin verksamhet eller till och med lägger ner djurhållningen. Attackerna inträffar på både fritt bete och inhägnat bete. Ersättningen är för låg för att kompensera för merarbete, uteblivna inkomster och psykiskt lidande.

Det finns **för lite kunskap** om den betesdrift som i dag utgår från fäboddar, och vi vet att Jordbruksverkets statistik bara speglar en del av verkligheten. Det behövs bättre statistik som visar vad som betas, vad som kan betas och vilka beten som kan återupptas eller utökas med hjälp av rätt incitament. På så sätt får vi en tydligare bild av möjligheterna att öka naturbetesdriften/utmarksbetet i samband med fäbodbruk.

Ett sätt att öka kunskapen vore att införa **fler ersättningskoder**. Vi ser behov av följande:

- Miljöersättningskod **"bete vid fäbod"**, med högre ersättning än koden "bete". Detta benämns endast som bete i miljöersättningen och finns inte med i Jordbruksverkets statistik.

- Miljöersättningskod "**bete i fäbodskog**", alternativt en breddning av miljöersättningen "**skogsbete**". Anledningen är att man i dag inte får någon ersättning för bete i närliggande skog, s.k. trädbevuxna betesmarker/trädklädd betesmark om man inte har ett fäbodåtagande.

MÖJLIGHETER

Jordbruksverket och Skogsstyrelsen har pågående initiativ för att **återta och utöka naturbetet/utmarksbetet**, med miljöersättning för att restaurera betesmarker.

Det finns **intresse bland nya grupper för att bruka fäbodar**, det ser vi bl.a. genom våra fäbodkurser. För att ta vara på det intresset borde det vara möjligt att söka fäbodersättning för ett provår, och lättare att hyra/arrendera fäbodar. Exempelvis borde bolag som Sveaskog kunna se över var de har brukbara fäbodar, och göra dem tillgängliga för intresserade.

Sverige har **en stor potential med outnyttjade betesmarker** i skog och fjäll, särskilt i de fäbodtäta länen. Inom fäbodrörelsen har vi erfarenhet av att ha djur på fritt bete utifrån sedvanan mulbete. Våra lantrasdjur har god förmåga att hitta bete och vatten för sina behov, det såg vi särskilt under torkan 2018. En **betesresursinventering**, lik den i Norge, skulle ge uppfattning om vilka nya marker som kan betas.

Virtuella stängsel kan innebära stora möjligheter, t.ex. längs kraftledningsgator och inför återplantering av skog där djurens klövar blir markberedningsredskap som snarare binder koldioxid än bidrar till växthuseffekten. Vi är gärna med och påskyndar de försök och projekt som görs, då vi har flera kandidater till försöksverksamhet bland våra medlemmar och kontaktnät.

För att minska problemet med rovdjursangrepp går det att utbilda och anställa **vallare som skyddar djuren**, t.ex. i samarbete med naturbruksgymnasier eller folkhögskolor. Försök har gjorts i t.ex. Värmland där ersättningen har betalats ut via viltförvaltningsanslaget.

Sammanfattningsvis behövs mer ekonomisk stimulans och generösare regelsystem för att fäbodrörelsen ska kunna bidra till arbetet med att öka de betade markarealerna.

För näringslivsgruppen inom FSF

Carin Gisslén-Schönning
carin.gisslen-schonning@fabod.nu
070-398 378 3

Detta är den förfrågan som vi svarar på:

"CAP & hållbarhet är ett löpande regeringsuppdrag till Jordbruksverket, Naturvårdsverket, Havs- och Vattenmyndigheten och Riksantikvarieämbetet att utvärdera och göra framåtsyftande analyser av hur EU:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP) påverkar den sociala, ekonomiska och miljömässiga hållbarheten. Som en del i uppdraget genomför vi under år 2020-2022 ett delprojekt om hur incitamenten för betesdrift kan ökas i Sverige. Inom det projektet behövs en sammanställning av vetenskaplig och populärvetenskaplig litteratur, projektresultat med mera som belyser hinder och möjligheter för att nå ökad naturbetesdrift, sett ur ett lantbruksperspektiv."